

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.



SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N^o 26.

Lördagen den 28 Juni

1873.

Den vlamiska folkrörelsen.

I det lilla Belgien föregår för närvarande något af icke ringa intresse. Hvar och en som någon tid uppehållit sig i detta märkvärdiga land, vet mycket väl att befolkningen är sammansatt af två, sinsemellan högst olika nationaliteter. Det händer främlingen ofta att han på franska tilltalar personer, af hvilka han får intet svar eller ett svar på ett för honom obegripligt språk. Den som vet föga eller intet om landets etnologiska förhållanden, faller lätt på den föreställningen att det är en folkdialekt som han hör, ett slags allmogejargon, som med den tilltagande odlingen nog i sin tid skall utbytas mot det franska språket, som är de uppfostrade klassernas. Men dertill är föga anledning, och oaktadt alla bemödanden, som under mer än fyratio års tid varit gjorda af landets regering och det politiska parti som verkat och ännu verkar för upprätthållande af landets sjelfständighet, har den franska odlingen, långt ifrån att gå framåt, snarare blifvit tillbakaträngd, medan å andra sidan krafter äro i verksamhet af en styrka och i ett omfång, som man icke skulle ana. Det är hvad som kallas den vlamiska rörelsen. De båda folkstammar, som tillsammans utgöra det belgiska samhället äro *wallonerna*, hvilka hufvudsakligen bebo de sydöstra provinserna, på gränsen mot Frankrike, Hennegau, Namur, Lüttich och Luxembourg, samt vlamerna eller såsom de af fransmännen kallas »flaman-

erna», af hvilka de flandriska landsdelarne erhållit sitt namn. De förra äro ett celtiskt folk, som ännu bevarar de väsentliga dragen af den galliska nationaliteten, innan den uppblandades med germaniska beståndsdelar, och deras språk är för de uppfostrade klasserna franskan, för de öfriga en fransk patois, hvilken genom folkundervisningen småningom bortrensas och ersättes med det rena franska tal- och skriftspråket. Vlamerna äro ett låggermaniskt folk, liksom skandinaver och anglosaxer, härstammande från den ädla gotiska rasen, den första af de germaniska stammarna, som i medeltidens gryning egde kristen odling, ett skriftspråk och bibel på sitt eget tungomål, hvars fullständigaste och praktfullaste handskrift, den berömde silfverkodex'en, förvaras på Upsala universitets bibliotek. De skilja sig hvarken i utseende, lynne eller språk, väsentligen från holländarne, men så mycket mera i religion, ty de äro till största delen ifriga katoliker; och det var väl denna omständighet, som mer än något annat medverkade till de belgiska provinsernas lösslitande från Holland, med hvilket land de genom en nyck af Wien-kongressen blifvit sammanlänkade. Uttrycket är något starkt, men vi hafva icke mycket att taga tillbaka deraf; det var i Englands intresse att mot Frankrike åstadkomma ett så stort och kraftigt gränssamhälle som möjligt, och derföre sammanförde den politiska

sjelfklokheden i en enda stat två provinsgrupper, som visserligen till en del befolkades af beslägtade stammar, men som af historia och traditioner hade ganska litet gemensamt, all den stund de holländska provinserna hängifvet omfattade reformationen, och under de Oraniska ståthållarne dristigt afkastade det spanska oket, under det att deras sydligare fränder troget förblefvo vid den katolska kyrkan, och för dess skull tåligt uthärdade förtrycket af det spanskt-österrikiska väldet.

Vlamerna utgöra för närvarande omkring tre femtedelar af Belgiens hela befolkning; i hufvudstaden äro de jemförelsevis tillbakaträngda; de bebo der förstäderna och de lägre trakterna, der de egna sig åt handverksarbete och den mindre industrien, under det att den högre belägna och förnämligare stadsdelen är fullkomligt franciserad, eh liten apa af Paris både i godt och ondt, men kanske ännu mera i det senare.

Enligt den belgiska konstitutionen skulle båda landsspråken vara lika berättigade, men denna likställighet inför lagen har icke lyckats göra sig gällande i verkligheten, och den franska bildningens målsmän hafva, med regeringen i spetsen, gjort allt hvad de kunnat för att tillbakatränga vlamiskan och upphöja det franska språket till det officiella. För detta sträfvande har man icke skytt att begagna olagliga och upprörande medel, och stundom låta protester förnimma sig, hvilka icke äro att narras med. Så lästes den 20 februari detta år, i tidningen *De Kerels*, följande proklamation till Belgiens vlamiska befolkning, utfärdad af föreningen *Het vlaamsche Volk*: »Medborgare! Redan sedan fyratio år tillbaka, strider den vlamiska stammen i Belgien för sina rättigheter såsom människor och borgare. I sitt eget land behandlad såsom främling, öfver allt trängd till baka, regerad och dömd på franskt vis, har vlamaren, sedan fyratio år, fordrat sin rätt, och intet annat vunnit än skymf och hån. Ännu allt jemt trycker oket af en franciserad regering på vlamarens nacke, och såsom svar på våra fyratioåriga förgätna böner, vågar man ännu fullständigt trampa oss under fötterna. Än en gång har det blifvit officiellt bekräftadt, att vårt språk icke finnes i Belgien, och att vlamaren är god nog till att skändas och förhånas.

Detta har korrektionsdomstolen i Brüssel nyss bekräftat, den har dömt en vlamisk borgare, derföre att han vägrat att på franska språket göra anmälan om sitt barns födelse. Skall detta skändliga tillstånd ännu längre fortfa? Skall man, efter ett halft århundrades ihärdiga kamp, neka oss att fritt bruka vårt språk? Då måste vi sluta oss fast till sammans, och föra striden djerfvare och kraftigare än förut. Men den nya rättskränkningen får icke aflöpa utan insaga, ett allmänt rop af förbittring måste höjas ur hvarje vlamares hjerta, föreningen *Het vlaamsche Volk*, stiftad för att värna vår stams intressen, kallar eder i morgon till en församling. Vlamare af Antwerpen! Då skall en högljudd protest ljuda ut öfver verlden mot de belgiska *franquillonernas* egenmäktighet; den som icke har något bastardblod i sina ådror, må i morgon vara på sin post; ingen vlamare utblifve!»

Anledningen till detta förtviflade upprop var följande. En borgare i Molenbeek, en af Brüssels vlamiske förstäder, vid namn Schoep, begaf sig en dag till sin kommuns civilståndsbyrå, för att anmäla ett barns födelse. Man förelade honom ett på franska språket affattadt formulär, hvilket han skulle underteckna. Mannen nekade att göra det, på den grund att han icke förstod franska språket, och fordrade att samma formulär skulle föreläggas honom på hans modersmål. Tjenstemannen kastade under hånskratt protokollet i hans ansigte, och utvisade honom från byrån. Schoep blef der efter instämd för korrektionsdomstolen och anklagad för att hafva försummat anmäla sitt barns födelse; oaktadt det vältaligaste försvar, dömdes han till 50 francs böter. Sådana fall, om också icke af så skriande beskaffenhet som detta, hafva icke sällan förekommit under de sista årtiondena, och tjena till bevis på det förtryck, som ett flertal stundom får underkasta sig af minoriteten. Före 1830 hade det holländska språket varit det officiella uti de vlamiska landsdelarne, och befolkningen kände denna föreskrift då såsom ett tvång, endast egadt att försvåra umgänget med deras trosbröder i de södra provinserna, och en fint att inrätta ungdomens undervisning för politiska ändamål. Det var således icke utan öfverensstämmelse med folkmeningen, som den provisoriska regeringen af 1830 för-

klarade franskan ensam för det officiella språket. Väl mildrades, af den derefter sammankallade kongressen, denna hårda föreskrift derhän, att båda språken skulle erhålla lika värdighet och en särskild lag bestämman hvilket dera på hvarje särskild ort skulle vara landsspråket, men denna lag har ännu icke kommit till stånd. Under konungarikets första år hade man annat och viktigare att tänka på, men efter hand började den undertryckta nationaliteten att göra sina rättigheter gällande; hatet mot den franska förvaltningen och den franska politiken dref den belgiske vlamaren att åter närma sig sina holländska grannar. Man fann att skilnaden mellan de båda dialekterna var så godt som ingen, och redan elfva år efter skilsmessan från Holland, hölls i Gent en s. k. »språkkongress», med erkänt syfte att arbeta på återföreningen af de skilda nationaliteterna. Sedan denna tid firas i Gent årligen den en gång så hatade konung Wilhelm I:s födelsedag, och denna stad har blifvit en medelpunkt för de nya sträfvandena.

Den unga belgiska dynastien har haft den klokheden eller lyckan, att i allmänhet hålla sig utanför partistridigheterna, och ehuru konung Leopold I var nära befryndad med det franska konungahuset, och franskan naturligtvis var det dagliga samtalsspråket vid hans hof, hörde man aldrig att det vlamiska partiet derföre mot honom hyste någon ovilja. Å sin sida bemötte han också det samma med mycken grannlaghet, och lät såsom lärare i vlamiska språket och litteraturen för sina söner anställa den berömda historie- och romanförfattaren Henrik Conscience, hvilken, oaktadt sitt franska familjenamn, varit den vlamiska litteraturens allra kraftigaste befordrare. Det har icke heller visat sig, att de styrande och den högre administrationen, för hvilka folkspråket i allmänhet är främmande, derigenom gifvit någon egentlig anstöt, men så mycket mer de lägre embetsmännen och domstolarne, hos hvilka mannen af folket är berättigad att fordra ett öppet öra för sitt eget tungomål, när han, i lifvets alldagliga angelägenheter, med dem kommer i beröring. Det har händt att advokater, inför appellationsdomstolen i Brüssel, blifvit förnekade rättigheten att föra sina försvarstal på den anklagades eget språk, och att öfverstar vid regimen-

ten nekat att mottaga på vlamiska författade betyg. För att afhjelpa de skriande missbruken tillsattes 1856 en kommitté af den folkvänliga ministeren de Decker, men berättelsen offentliggjordes först under dess franskliberala efterträdare, ministären Frère-Orban, som, genom sin systematiska motvilja mot den vlamiska rörelsen, slutligen samlade på sig ett outsläckligt hat, hvilket mäktigt bidrog till dess störtande för tre år sedan. Det katolska presterskapet har, med mycken fintlighet och en ihärdighet, värd en bättre sak, begagnat denna folkstämning mot styrelsen, och då man här i norden läser utländska tidningars berättelser om den fanatiska opposition, som en frisinnad och framåtgående styrelse nästan vid hvarje steg möter hos det ultrakatolska partiet, är man färdig att fästa allt för litet afseende vid de nationella omständigheter, som göra den katolska vlamisk-talande presten till ett bättre uttryck för sinnesstämningen hos folket, än den fransktalande, för de religiösa intressena i allmänhet likgiltiga embetsmannen, domaren eller industrichefen. Endast om man har detta i minnet, kan man förklara det envisa motstånd, som de belgiska kamrarna satt emot det liberala partiets fordran på en revision af 1842 års undervisningslag, i följd af hvilken presterskapet fått ett nog långt utsträckt inflytande på den allmänna uppfostran. De högre undervisningsanstalterna i Belgien hafva också fått en mera rationalistisk och skeptisk ande på sig inympad, än till och med de motsvarande institutionerna i Frankrike, och när dertill kommer det förakt, hvarmed de på franskt sätt och med franskt språk uppfostrade tjänstemännen se ned på den vlamiska allmogen, deras axelryckningar och hänfulla utrop, när den flandriska bonden vänder sig till dem med andraganden på en munart, som de antingen icke förstå eller anse allt för simpelt att förstå, så kan man lätt tänka sig styrkan af förbittringen hos ett gammalt, frihetsälskande folk, mot dessa *franquillons*, hvilka de anklaga för våldförande, icke blott af sina dyrbaraste traditioner och oförytterligaste medborgerliga rättigheter, utan äfven för kränkandet af deras tro och förstörandet af deras seder. Den senare beskyllningen är icke alltid oförtjent. Det går vanligen så med den bildning, som tages ur andra hand, att den

är bemängd med orenade beståndsdelar. Med den politiska liberalismen, som kan sägas vara en doktrin vid de belgiska ateneerna, har följt icke så liten sedlig likgiltighet, och äfven i afseende på behandlingen af franska språket vilja fransmännen sjelfva hos sina belgiska grannar igenfinna ett vanartande och en provincialism, hvarifrån endast de utmärktaste belgiska författare lyckats hålla sig fria.

Det sedliga förfallet, lättsinnet i ekonomiska förbindelser, flärden och svärmeriet för franska moder, som uttränger den gamla vlamiska enkelheten och rättsinnet, har Conscience på ett gripande sätt gisslat i flere af sina småskrifter, och flere af de vlamiska tidskrifterna understödjade honom i hans bemödanden för en välbehöflig sedlig reaktion. Det sorgliga är att under partiställningar, sådana som nationaliteternas i Belgien, godt och dåligt förbinder sig med hvartannat, som alldeles icke behöfver höra tillsammans. Det kan icke nekas, att det belgiska folket har dessa hatade franquilloner att tacka för sitt fria statsskick, sitt politiska famåtskridande, sin religiösa tolerans och sin utomordentligt högt uppdrifna industri, medan å andra sidan dess presterskap, som för folkets och folkspråkets talan gjort allt hvad de kunnat för att bevara fördomarne och utestänga hvad som verkligen är sundt och förädlande af den moderna upplysningen. Det är ett känt förhållande, att den ensidiga katolicismen ingenstädes visar sig ljusskyggare, otrefligare och mera brutalisserande än i nordgermaniska landsdelar, så som tyska rhenländerna, franska Flandern och de vlamiska provinserna af Belgien. Men liksom man, för att vara rättvis, måste nogga skilja mellan den berättigade och välgörande franska bildningen hos Belgiens framstående skriftställare och statsmän, samt den ytliga lättfärdighet hvarmed medelklasserna och de som stå nedanför dem äffas att antaga franska seder, bruk och talesätt, antaga den franska snitten på sina kläder, sätta franska namn på sina skyltar, bortlägga den gamla vlamiska ärligheten och beflita sig om den lysande humbug, som tillhör den sämre delen af den franska nationalkarakteren; lika nödvändigt är det att uppdraga en sträng gränslinie mellan den trängsinta obskurantismen hos en del af det vlamiskt klerikala partiet och den verkligen

frisinnade sinnesriktningen hos andra vlamare, hvilka icke alltid kunna undgå att göra gemensam sak med det förra. Bland organen för det senare tänkesättet kunna nämnas sådana tidningar och tidskrifter som *Toekomst* — *Framtiden*, — *Volksbelang* — *Folkets angelägenheter* — och *Zweep* — *Qvasten* — en träffande benämning för en tidning, som gjort till hedrande syfte att bortsopa allt det lumpna, småaktiga, falska och osedliga i den främmande bildningen och verldsåskådningen, men taga vara på allt det sunda, redbara och välberättigade deri.

Vi skola här icke ingå på den egentligen litterära sidan af den vlamiska rörelsen. Det faller af sig sjelft att det egentligen vetenskapliga skriftstället och den filosofiska spekulationen ännu anse det franska språket som sitt modersmål. Den vlamiska litteraturen omfattar företrädesvis arbeten öfver landets äldre historia och diktverk, både i poesi och på prosa, af hvilka många utmärka sig genom tankarnes ädelhet, uppfinningens rikedom och den stilistiska framställningens egendomliga skärhet. Det är väl också på detta sätt som folkets uppfostran bäst befrämjas: de stora massorna hafva icke mycket sinne för filosofiska spetsfundigheter, knappast nog för politik i vanlig mening, men de äro så mycket känsligare för allt som anslår den nationella känslan, och på diktens väg ledas de så småningom till kunskap om det moderna samhällets mångskiftande företeelser och vana att göra dem till föremål för sin reflexion. Det vlamiska språket är, så vidt vi kunna dömma, tillräckligt utveckladt för att kunna tjena till bärare äfven för tidens högsta odling, och det återstår ingenting annat än att förskaffa det erkännande i de högre klassernas enskilda lif. Ett sådant erkännande synes också vara på väg att göra sig gällande. Det har blifvit modernt inom rika och högt bildade familjer, att tala vlamiska inom sig, och icke blott till tjenstfolket. Det finns en national teater af icke ringa värde, som är föremål för ett lifligt intresse, och den ministère som, med grefve D'Anethan i spetsen, inträdde i medlet af 1870, är på en gång katolsk och vlamvänlig; en af dess medlemmar, Kervyn van Lettenhove, f. d. inrikesminister, är sjelf en utmärkt och på samma gång utomordentligt populär författare på det vlamiska språket.

De belgiska språkstridigheterna torde väl icke hafva varit utan allt inflytande på landets politik, i fall man vill läsa dess diplomatiska historia mellan raderna. Det lilla konungariket har fransk intervention att tacka för sin uppkomst, liksom fransk litteratur för sin högre odling. Det är således icke underligt att de bildade klassernas sympatier af gammalt varit på Frankrikes sida. För sin del har Frankrike haft en stark åtrå till det rika och bördiga grannlandet, och kärleken blef under det andra kejsardömet så varm, att Napoleon i bokstaflig mening ville äta upp det. I början af 1869 försökte franska regeringen att slå under sig trafiken på de belgiska banorna, i afsigt att göra sig det belgiska jernvägssystemet till godo för sina strategiska operationer. Planen genomskådades af den belgiska regeringen, på hvars förslag kamrarna beslöto den bekanta lagen, som förbjuder öfverlåtande af jernbanskoncessioner utan regeringens samtycke. Under det fransk-tyska kriget var Belgiens ställning, trots landets af alla europeiska makter garanterade neutralitet, icke litet betänklig. Sinnesstämningen var delad. Vallonerna önskade i allmänhet framgång åt de franska vapnen och vlamerna, som kände en dragning åt den beslägtade germaniska folkfamiljen, önskade att segern skulle stanna på tyskarnes sida. Men dessa meningsstridigheter hindrade icke folkets representanter från att fatta ett enigt, patriotiskt beslut. Det vlamiska partiet har, liksom vårt landtmannaparti, en stark motvilja för stora utgifter till militärväsendet, men denna kärlek till sparsamhet och fred oakadt, voterade de förenade kamrarna i augusti 1870 åt regeringen en kredit af 15 millioner francs, för att mobilisera armén. Alla de befästade platserna sattes redan vid krigets början i fullständigt försvarstillstånd; jernvägarne och de öfriga kommunikationsanstalterna bevakades på tillbörligt sätt, och då Mac Mahon mot slutet af augusti förde sin armé till Ardennerna, stodo 80,000 man belgiska trupper under vapen i gränsdistrikten för att skydda det belgiska området. Med de kort derpå följande händelserna vid Sedan föll, de franska sympatierna hos en stor del af befolkningen oakadt, en stor börda från det belgiska folkets hjerta; faran för dess sjelfbestånd var öfvervunnen och det kunde

nu mera andas fritt. Regeringen höll på ett lojalt sätt sin förklaring om iakttagande af en opartisk neutralitet, de många tusen franska soldater som flydde in öfver belgiska gränsen blefvo afväpnade och internerade såsom krigsfångar, dels vid vapenplatserna, dels i befästade läger, men med storsinnad frikostighet sörjde den förmodna befolkningen för de lidandes behof, och frikostiga insamlingar gjordes för de sårade af båda arméerna. Man har i den tyska pressen sett klagas öfver den ovänlighet som tyska flyktingar skulle hafva lidit i Belgien; de officiella undersökningar, som regeringen på grund deraf lät anställa, hafva fullständigt visat det obefogade i dessa klagomål, och den belgiska befolkningen delar med sin regering berömmelsen att, trots sina inre partistridigheter, hafva icke blott upprätthållit sin fördragsmässigt stadgade neutralitet, utan äfven mot de hjälpbehöfvande af båda de krigförande arméerna hafva utöfvat en stortad människokärlek, som skall intaga ett ärofyllt rum i historien.

Kort efter krigets slut utkom i Brüssel en liten skrift af Léon van der Kindere, kallad *la Belgique en 1870 et le parti flamand*, som väckte ett oerhördt uppestande och som äfven här förtjenar några ögonblicks uppmärksamhet, emedan det vlamiska partiets fordringar deri voro i sammanhang framställda. Vi låna ur den samma följande rader.

»Ett folk är icke fritt, icke lyckligt om det icke fritt får bruka sitt eget språk. Intet tvång är pinsammare och förhatligare än det som lägges på sättet för uttryckandet af dess tankar. Har väl den, som icke kan taga någon andel i det offentliga lifvet, mänskliga rättigheter? Och likväl är detta vlamernas lott. Oakadt alla löften i författningen, hvilka betrygga den vlamiska stammen i besittningen af dess eget språk, regeras den uteslutande på franska, d. v. s. behandlas i sitt eget fädernesland så som endast den besegrade plägar behandlas af segraren. Konung och ministrar tala uteslutande franska, senatens och kammarens förhandlingar föras uteslutande på samma språk, förvaltningen är fransk, domstolarne afkunna sina utslag på franska språket, krigshären kommenderas på franska, den högre och mellersta undervisningen meddelas uteslutande på franska. Med ett ord,

vlamen, en fri medlem af den belgiska nationen, hvars alla borgerliga rättigheter han äfven skulle åtnjuta, regeras, förvaltas och dömes på ett språk som han icke förstår . . . Utan genomgripande förändringar kan detta betänkliga tillstånd icke afhjelpas, men hvem skall åstadkomma dem? De liberala, hvilkas grundsatser hafva en så afgjordt fransk prägel, äro fientliga mot oss, och all den stund de utgå från den förutsättningen, att den belgiska statsenheten icke på annat sätt låter sig upprätthållas, hafva de åsyftat ett fullständigt undertryckande af den nederländska nationaliteten. Man måste därför tänka på ändamålsenliga medel, för att komma till ett slut med denna odrägliga belägenhet. Men då stöter man genast på betydande svårigheter. Den första ligger i sjelfva den belgiska författningen, hvilken andas en, mot det germaniska folklynnnet stridande centralisation, som icke egnar sig för ett af två folk med olika språk bestående samhälle. Huru är det möjligt att bringa vår, oupphörligt med Frankrike koketterande regering till den insigten, att i det vlamiska Belgien måste vlamiskan vara det officiella språket och icke det franska?»

För att komma ifrån detta odrägliga oeffterrättighetstillstånd ser författaren icke mer än en utväg. Liksom wallonerna antagit det franska språket och den franska odlingen, så vill han att vlamerna skola sluta sig till Tyskland och antaga högtyskan såsom sitt undervisnings- och domstolsspråk. För att åstadkomma detta, måste den belgiska statsenheten brytas, och ersättas med en konfederation, ungefär i öfverensstämmelse med den schweiziska.

Utvägen förekommer oss, som på afstånd betrakta saken, såsom både förtviflad och onödig. Vi begripa icke hvarföre ett språk, så rikt och i alla afseenden högt utveckladt, som det vlamiska, icke skulle vara fullt i stånd, att bära den vlamiska folkstammens kultur och tjena till organ för behandlingen af alla dess offentliga angelägenheter. Detta språk är icke, så som tyske författare i sitt nationella högmod velat låta påskina, någon platt dialekt af högtyskan, utan en ren och oförfalskad afkomling af ett fullt sjelfständigt syster-språk. Också hafva de vlamiska tidningarna och tidskrifterna, med fullt godkännande af motiven, inlagt en öppen protest

mot slutsatsen, hvilken, enligt deras åsigt, endast försvagar den sak man vill försvara. Polemiken derom fortgår ännu i dag. Huru saken skall slutas, är ännu icke möjligt att förutse, men ögonskenligt är att det närvarande tillståndet icke på längden kan fortvara. Det stora flertalet af befolkningen på landsbygden, som endast förstår vlamiska, är derigenom uteslutet från allt inflytande på de offentliga angelägenheterna och all möjlighet att erhålla äfven underordnade offentliga befattningar. Saken synes icke kunna hjälpas annorlunda, än att de båda språken erhålla lika rätt att brukas i offentliga förhandlingar. Svårigheterna äro stora, men icke oöfvervinnerliga. I den schweiziska förbunds-församlingen begagnas till och med tre språk, franska, tyska och italienska. För olika nationaliteter, som bo hvarandra så nära och hafva med hvarandra så mycket att utträtta, är det redan för det allmänna lifvets behof en nödvändighet att förstå något af grannens språk, och äfven de mindre uppfostrade vlamiska folkklasserna lära sig gerna att tala litet franska. För den uppfostrade wallonska befolkningen, som i alla fall i skolorna inhemtar grundlig bekantskap med högtyska språket och litteraturen, bör det icke hafva någon svårighet att lära sig tillräckligt mycket vlamiska, för att följa ett föredrag inför domstolen eller i kamrarna. Det förefaller oss icke osannolikt, att de olyckor som nyligen öfvergått det franska folket, och den i viss grad minskade prestige för allt franskt som deraf varit en följd, kan komma den vlamiska nationaliteten verksamt till godo. Tyskarne hafva naturligtvis icke underlåtit att begagna tillfället till att ockra på den vlamiska folkrörelsen. Deras publicister hafva, i starka och oftast öfverdrifna färger, skildrat det förtryck för hvilket den läggermaniska folkstammen både i Belgien och Frankrike skall hafva varit utsatt af den franska nationaliteten. Det är nemligen icke obekant, att den vlamiska befolkningen i de nordöstra distrikten af Frankrike, särdeles trakterna omkring Dünkirchen och Hazenbroek, under kriget flere gånger ådagalade en sinnesstämmning som var ingen ting mindre än vänlig mot det franska fäderneslandet. Så t. ex. ådagalade i Hazenbroek de till vapentjänst inkallade mobilgarderna en så högljudd och

oförbehållsam glädje öfver de franska arméernas nederlag, att befälhafvarne måste i en särskild dagorder tillrättvisa dem, utan att ändå våga gripa till strängare åtgärder. I Dünkirchen deserterade vlamiska soldater till Belgien i ett så betänkligt antal, att kommandanten måste hota med allvarsamma bestraffningar, och flere som försökte att desertera blefvo verkligen förda till pontonerna i Cherbourgs hamn. Men hvarken här eller i Belgien har den vlamiska befolkningen visat någon lust att direkt sluta sig till Tyskland. Den vill lefva i godt förhållande med alla sina granar, men utan att derföre uppgifva sitt politiska oberoende. En märkvärdig följd af den vlamiska folkrörelsen har varit det goda förhållande, som åter inträdt med Holländarne. Likaså hafva på senare ti-

der i ögonen fallande vänskapsbetygelser blifvit vexlade mellan de vlamiska belgerna och engelsmännen, såsom då för några år sedan engelska skarpskyttar i massor deltog i de nationella skyttefesterna i Brüssel och Lüttich, äfven som de belgiska borgaregarden högtidligt inbjödos till det engelska lägret i Windeldon och i England med stor entusiasm firades såsom nationens gäster. I alla händelser synes denna märkvärdiga rörelse hafva en politisk rol att spela, och om derunder smärt samma kollisioner icke alldeles kunna undvikas, bör man ändå kunna hoppas, att den skall på det hela taget bidraga till fredens befastande och derigenom medföra verkliga välgärningar för samhällena i det nordvestra Europa.

Några tankar om kritik.

Bland de anledningar som bestämde oss att för två och ett halft år börja detta anspråkslösa företag var det en, hvilken vi fått ett särskildt skäl att med några ord beröra. Utan att på något sätt underkänna värdet af den granskning som den svenska pressen är van att underkasta offentliga företeelser, så väl politiska som litterära, förekom det oss såsom om det ännu fans i publicistens vida område ett litet hörn ledigt, hvilket vi, kanske icke utan all nytta för den svenska allmänheten, tyckte oss vilja försöka att fylla. Det förekom oss nemligen, som om de flesta af organen för offentlig debatt hade sina öfvertygelser så fullfärdiga i alla möjliga frågor, voro så fullständigt på det klara med sina omdömen om allt förefallande, att litet rättsskaffens tvifvel icke skulle skada. Den som skrifer dessa rader är icke den enda som gjort den erfarenheten, att den dogmatiska visshet som är så tillfredsställande under en viss period af lifvet efter hand ger rum för betänkligheter och skepticism, och ju mera man ser i lifvet, dess mindre blir man benägen för att liksom inränga det under en bestämd rubrik och afgifva ett kategoriskt omdöme deröfver. Vi vilja icke dermed säga, att den som i tal eller skrift verkar för offentligheten icke måste i vissa frågor ställa sig på en

bestämd ståndpunkt och utgå från vissa grundsatser, hvilka han icke får förneka, och vi skulle hafva allt för mycket och allt för oförlåtligt missbrukat våra läsares tålmod, om de icke någorlunda visste hvar de hade oss uti hvarje viktigare samhällsangelägenhet som varit under behandling i våra spalter. Men det finnes derjemte andra områden, der det hvarken är behöfligt eller nyttigt för publicisten att intaga en gifven partiställning; och att, en gång för alla, svärja trohet åt någon viss fana öfverensstämmer åtminstone icke med vår smak. En rättsskaffens medborgare bidrager gerna till att upprätthålla hvarje ordnad regering, utan att dermed förbinda sig till blindt godkännande af hvarje dess handling, liksom han i allmänhet kan befinna sig i en oppositionel ställning till en viss styrelsesammansättning, utan att derföre behöfva ogilla hvarje från den samma utgående åtgärd.

Det har förekommit oss att den af parti-hänsyner mindre bundna ställning vi sökt att intaga endast föga behagat flere af våra samtida. Vi hade kanske föga rätt till ett välvilligt mottagande, och det skulle icke hafva fallit oss in att beklaga oss öfver dess uteblifvande. Men det stannade icke dervid, och vi hafva sett yttringar af en brist på vänlighet som gränsade till

motsatsen; vi hafva icke saknat all anledning att med den unga Frank Bracebridge i Washington Irwing's intagande berättelse utropa:

little dogs and all,
Tray, Blanche and Sweetheart, see, theys bark
at me.

Den utländska politiken är bland de områden der det synes oss att ett publicistiskt organ icke ovilkorligen behöfver bekänna en särskild doktrin. Man kan, uti händelser som man ogillar och beklagar, såsom t. ex. den parisiska kommunen, försöka att se något slags ledande tanke, någon liten rest af menskligt förnuft, äfven bland förvillelserna och brotten; man kan hos socialistiska skriftställare såsom Marx, Proudhon eller Lassalle finna en snillrik och logisk utveckling, väl värd att med uppmärksamhet följa, äfven af premisser som äro felaktiga, och ledande till slutsatser hvilka man måste förkasta. Men det är derföre långt ifrån gifvet, att sådana skriftställare till sina personer äro brottslingar, menniskoätare och varulfvar, hvilka kritiken måste afrätta, med fara för att eljest blifva stäld på alldeles samma linie som de. Men våra samtida se den saken annorlunda: små och stora, Tray, Blanche och Sweetheart, hafva i våra oskyldiga artiklar vädrat kommunism, ateism, pietism, rationalism, materialism och Gud vet icke allt hvilka andra förskräckligheter. Detta är på det hela rätt lyckligt för dem, hvilka på detta sätt fått en angenäm anledning att låta sina egna fanor fläktas för en behaglig bris, som utvecklats för åskådaren deras gyllene inskrifter: oss har det hvarken skadat eller smärtat, och när anloppet någon gång varit rätt lifligt, har det liksom förekommit oss att vi uppfyllt en skyldighet.

Nästan mera förargelseväckande än någon af våra öfriga synder synes emellertid vårt förhållande i afseende på den litterära kritiken hafva förekommit våra välönskare. Det var icke många veckor sedan vi hos en af de störste återfunno en vänskapsförklaring kallad, »Några ord med anledning af tidskriften Samtidens filosofiska recensioner». Författaren, som undertecknar sig —v—, är antagligen främmande för tidningens redaktion, men lika antagligen nära beslägtad med dess öfvertygelser och lynne. Andamålet med hans framträdande, säger han, är icke så mycket att framställa in-

nehållet af de tänkares arbeten och åsikter åt hvilka vi i dessa spalter egnat uppsatser, »som att om möjligt söka ådagalägga tidskriften Samtidens tvetydiga och vacklande verldsåskådning». Hans språk är städat, och det finnes i hans uppsats knappast en ohöflighet: han skrifer såsom en väl upptrad ung filosof egnar och anstår. Vi tro oss icke göra något fel med det predikat vi tillagt honom, ty hela uppsatsen förräder den mest älskvärda och afgjorda ungdomligheten. Vi tilltro honom icke ens egen ovänlig intention, ty på samma gång han anser för sin pligt att röja och utpeka äfventyrliga tvetydigheter i vår »verldsåskådning», vill han säkert icke syndarens död, och har kanske ingen ting emot att han omvänder sig och lever. Utan att precis vilja afgifva något löfte om en sådan omvändelse, är det ingen ting som hindrar oss att begagna ledigheten för ögonblicket från viktigare göromål, för att i all vänlighet språka litet med honom. Långt ifrån att på något vis göra oss ledsna med sin uppsats, har han tvärt om gifvit oss en välkommen anledning att framlägga vår uppfattning af kritikens betydelse, särskildt i fråga om filosofiska skrifter; det kan ju hända att någon af våra läsare finner hvad vi kunna hafva att säga icke alldeles orimligt.

Det är ingen ting i lifvet man skaffar sig så ledigt som en *verldsåskådning*: för den blifvande tänkaren, samhällsförbättraren och vetenskapsmannen kommer hon nästan samtidigt med den hvita studentmössan. Man är så tvärsäker, när man är rätt ung, om icke på sig sjelf, åtminstone på andra, nemligen dem som man aktar och vördar. Det vore också illa eljest. Den som inträder i lifvet behöfver en fana att ställa sig under, lika godt om den bär det ena eller det andra namnet. Den trohertade hängifvenhet hvarmed lärjungen svär på mästarens ord är mera värd än den s. k. sjelfständighet af hvilken den unge mannen gerna uppblåser sig när han sjelf är färdig att bestiga katedern. Man kan till sin förnöjelse se profder på vid de tyska universiteten. När den unga studenten inskrifver sig till sitt filosofiska kollegium och erlägger sina 5 guldthaler, har han med detsamma antagit sin »verldsåskådning», eller han är färdig att emottaga den, och har full rätt att kalla

den för sin — han har ju köpt den till leverans under terminen för sina ärliga penningar. Det inträder ett annat förhållande när han absolverat sin grad; han bortlägger då sina kollegiehäften, och med dem allt för ofta en del af sina öfvertygelser, ty det gäller nu för honom att »habilitera sig», och för att göra sig bemärkt uti idéernas stora fädernesland, måste han säga något som ingen förut sagt, bryta sig en ny bana och uppträda polemiskt mot »der Herr professor». Vanligen blir då, för en längre eller kortare tid, pieteten mot läraren lika försvinnande liten som den förut varit omåttligt stor. Sålunda tillgår det äfven annorstädes, och det är icke utan exempel ens hos oss, att den unga vetenskapsmannen, som föredrager ett system, vare sig i metafysik, statsrätt eller någon annan doktrin, icke anser sig oförhindrad att med en lätt persiflage beledsaga mästarens schema. Med åren och erfarenheten kommer betänksamhet; man vänder två gånger på en sak innan man antager eller förkastar den. Man är icke lika säker som förut på sin skollärdom och sin verldsåskådning. Men det kommer endast deraf att man lemnat skolan bakom sig och skådat litet mera af världen.

För den som gjort till sitt yrke att göra kritik och skriva s. k. recensioner — för den som följt våra bemödanden, torde det vara klart att vi icke gjort till vår uppgift att åstadkomma »recensioner» — är det en stor bekvämlighet att hafva en väl uppgjord och fullt färdig verldsåskådning. Han vet då hvar han skall rangera hvarje litterär produkt som faller honom i händerna; han behöfver endast läsa titelbladet eller kasta en blick på början och slutet, möjligen äfven i midten i fall tiden är mycket öfverflödig, för att vara fullt förtrolig med hvad som kallas arbetets tendens, och fullt färdig med det omdöme han *ex officio* har att deröfver afgifva. Är hans verldsåskådning den monarkiska, kan han med godt samvete bryta stafven öfver allt hvad republik heter; hör han åter till den republikanska bekännelsen, så säger ju honom hans sunda förnuft, att de som värdera konungadömet eller finna lycka under en monarkisk regering måste vara reaktionärer, frihetsfiender och obskurantister. På samma sätt med religiösa och filosofiska

saker. Den som gjort till sin uppgift att upprätthålla stat och kyrka, försvara evangeliska fosterlandsstiftelsens grundsatser och gifva rationalismen på pelsen, behöfver endast öppna den låda i sitt skrifbord som innehåller recepten mot »trosskrifterna», för att gifva en förtjent tillrättavisning åt en författare som vore oförsynt nog till att påstå, att sundt förnuft och insigt i verldsliga vetenskaper kunna hafva någon ting med trosangelägenheter att göra. På samma sätt är det med dem som gjort sig till orakel för »den fria forskningen», att de tro sig moraliskt förpligtade till att i grund nedgöra den fromma, enfaldiga bibeltron, hvar helst de komma öfver honom. Vi hafva sett några i ögonen fallande exempel på beskaffenheten af detta partis fördragsamhet. Ingendera sidan betänker, att det mindre är öfvertygelsernas *form* än deras *färg*, i fall ett sådant uttryck tillåtes oss, som är afgörande för lifvet.

Man talar om det teologiska hatet, liksom om icke det filosofiska vore fullt så godt, kanske till och med litet värre, efter som dogmatiken icke längre är på modet. Ty det fins en ortodoxi äfven i sådana ting, och den låter min sann icke pruta med sig; det fins väl ingen rättrogen boströman i vårt fädernesland, som icke är fullt färdig att förklara Englands och Frankrikes nyaste tänkare för kättare, och utan nåd och barmhertighet döma dem till bålet. Har man icke sett dem, så som medeltidens korsriddare, draga i härnad mot materialister och positivist? Sjelfva den gammalmodiga teologien förlåter sekten det lilla kätteri, den någon gång bedrifvit med afseende på den s. k. »helvetesläran», för det bistånd hon för öfrigt gifver genom sin filosofiska systematisering af trosdogmerna. Det är nästan alltid ur hegelianernes och boströmanernas leder som de strängaste teologerna utgå. Den filosofiska vän om hvilken vi ofvanföre talat har funnit ett af bevisen på vår tvetydiga och vacklande verldsåskådning deri, att vi trott oss kunna tala väl om hr Wikner, utan att på samma gång bryta stafven öfver professor Bolin. Han finner, att då vi ansett oss kunnat kalla hr Wikners arbete, »Tankar om människones son», epokgörande, »så torde det icke böra anses stridande mot tankandets lagar, om man efter ett så stortadt och lysande erkännande, i afseende

på Samtiden, droge den slutsatsen, att hon vore varmt tillgifven den idealistiska riktningen, som hr Wikner representerar». Sådan kan lydnaden för tankelagarne vara i Upsala, Lund eller Mesopotamien, att man utaf vårt erkännande af värmen och ädelheten i hr Wikners arbete tror sig berättigad till den slutsatsen att vi derföre måste dela hans idealistiska tankeriktning. Men det finnes en annan lydnad för tankelagarne som vi skatta högre, nemligen deri att endast af sanna premisser draga logiska konklusioner. Det är möjligt, att man ej lär sig denna lydnad från vissa filosofiska katedrar; man lär det åtminstone i det medborgerliga lifvet.

Efter det simpla sunda förnuftets slutkonst torde vårt omdöme om hr Wikners sista arbete, långt ifrån att gälla såsom ett insegel på hans mystiskt teosofiska sätt att behandla religionsproblemen, snarare resumera sig derhän, att vi gifvit vår uppriktiga hyllning åt det allvar, det tankedjup, och fram för allt den sedliga höghet, hvarmed han gått till sitt verk. I detta afseende hafva vi kallat hans arbete epokgörande, men alldeles icke derföre att vi skulle hafva tillagt honom något monopol på spekulativ eller dogmatisk sanning. Hvad vår egen »verldsåskådning» angår, så skulle vi tro att den är vår enskilda egendom. Vi tro icke att den läsande allmänheten frågar mycket efter om den eller den skriftställaren är boströmian, eller hegelian, eller hartmannian, eller t. o. m. någon ting så förfärligt som darwinian, i fall något sådant »i vårt upplysta land» vore tänkbart. Hufvudsaken i all litterär kritik är icke att den som med mer eller mindre barnslig ostentation utöfvar den påkläder sig en skolbenämning, utan att han förstär att sympatisera med hvad som är sant, godt och nyttigt, i hvilken form och under hvilken partifana det än må visa sig. Om vi skulle hafva någon förtjenst, så ringa som helst, om den litterära kritiken i vårt fädernesland — åtminstone har vårt bemödande alltid gått i denna riktning — så är det att kunna värdera, att kunna *tycka om* de böcker om hvilka vi yttra oss. Vi hafva lemnat åt andra att klitva upp på ett högt tribunal och derifrån utfärda peremptoriska vitsord, såsom skolmästare från sin trefot utfärda sina betyg öfver lärjungens temabok, »utmärkt bra», »ganska

bra», »medelmåttigt» eller rent af »underhaltigt». Det har aldrig behagat oss att *nedgöra* hvad vi kunnat anse förkastligt — vi lemna det då hellre utan afseende; det fins alltid någon höglärd och högviktig domare, som med sin thorshammare slår det lilla kräket till jorden. Att »taga fram» hvad som är hufvudsaken i ett arbete, och att hålla det för den läsande allmänheten i en sådan ställning och en sådan belysning, att hon måste begripa hvad som är fråga om, icke att klistra på det stereotypiska betygslappar, förklara sin individuella belåtenhet eller sitt individuella misshag, anse vi såsom kritikens närmaste uppgift. Huru vi för egen del lyckats lösa den, tillhör andra att bedömma, icke oss, och det är ingen brist på sådana domare. Det är en anmärkning som blifvit gjord emot oss, från våra vänners sida; man har förekastat oss att vi missledt deras omdöme om åtskilliga litterära produktioner, hos hvilka de, vid närmare bekantskap, icke funnit allt hvad de genom oss blifvit ledde till att vänta. Efter vårt sätt att se saken måste vi taga denna förebräelse såsom ett loford. Det är lättare att uppdraga fel än förtjenster, och för den som icke har någon benägenhet att uppträda såsom pedagog eller prisdomare, ligger det nära till hands att på hvad han hos andra anser så som en förtjenst kasta snarare en för stark än en för svag belysning.

För hennes allrakristligaste majestät, den ortodoxa filosofien, finnes knappast någon större döds synd än att visa den moderna naturforskningen en högre grad af aktning och föreställa sig att resultatet af hennes undersökningar kan komma att sträcka sitt inflytande något längre än till en eller annan uppfinning för industrien och det praktiska lifvets behof. Det råder hos anhängarne af denna doktrin, — vi bedja dem om ursäkt, i fall de skulle anse sig förolämpade af namnet doktrinärer, — en barnslig äflan att bannlysa och korsfästa den s. k. materialismen. De vädra uti Darwin's förklaring af människans härstamning rysliga vådor för hennes sedlighet, intellektualitet och alla hennes högsta intressen. Vi sågo bevis på denna uppskrämda sinesförfattning, när vi för två år sedan egenade några uppsatser till en framställning af darwinismen och dess föregångare. Namn sådana som Darwin, Huxley och Wallace

stå på den svenska idealitetsfilosofiens index.

Ännu värre blir det i fråga om rent spekulativa arbeten. Vi känna icke, om ett sådant namn som Spencers någonsin varit hört från en filosofisk kateder norr om Östersjön; vi anse det till och med icke troligt. Men om någon af vetenskapens renläriga adepter skulle få kunskap om denna tänkares utredning af förhållandet mellan hjernans struktur och de psykologiska företeelserna, skulle han säkert icke tveka att uppföra en sådan materials lista på listan öfver förbjudna böcker. Professor Bolins arbeten hafva deremot icke förblifvit alldeles obekanta; man har läst boktitlarne i annonser och bokhandelskataloger; kanske också att våra uppsatser bidragit något till att underlätta bekantskapen. Nå väl; om sådana skrifter som »Problemet om viljans frihet» bör ingen ting godt sägas af den som vill stå väl med målsmännen för den »högre» vetenskapen, och vår unga filosofiska vän har åtminstone haft den tillfredsställelsen att af våra yttranden om detta arbete, »komma underfund med Samtidens egen etiska öfvertygelse.» Det behöfver icke sägas hvarföre denna upptäckt är tillfredsställande; han har lyckats vädra ett kätteri, och ingen upptäckt kan vara angenämare. Af vårt yttrande, att det menliga viljandet icke lär kunna undgå att lyda eviga lagar, utdrager han, med sin egendomliga slutkonst, den meningen, att den menliga viljan sättes helt och hållet i samma nivå med naturen, och följaktligen under dess allmänna kategori af kroppslöshet. »Efter som nu den menliga viljan beherskas af samma nödvändighet som de öfriga naturtingen, så bör också, i full öfverensstämmelse härmed, allt hvad man menar med synd och moralisk ansvarighet o. s. v. vara utan någon betydelse...» Längre fram säger han, med anledning af hvad vi yttrat om professor Bolins framställning af Hartmanns omedvetenhetsfilosofi, att om han »rätt läst mellan raderna, så är, enligt Samtidens egen åsigt, en personlig och medveten skapare, öfver och utom naturen, endast ett *dogmatiskt antagande.*» Vi hade föreställt oss, att det möjligen kunde tillhöra en storsinvisator, eller en konstapel vid den detektiva polisen, att läsa mellan raderna, men icke en hederlig

kristen filosof. Vi finna emellertid, att vi måste hafva misstagit oss. Han läser mellan raderna, icke allenast att vi förneka tron på en lefvande skapare, utan också att allt hvad man i allmänhet menar med synd och moralisk ansvarighet för oss måste vara utan någon betydelse, »ty» säger han, »det torde kanske vara något svårt att synda eller göra något orätt för den som med nödvändighet alltid måste göra det rätta.» För det sunda ofilosofiska förnuftet hade det utan tvifvel legat närmare till hands att utur beskaffenheten af vårt skriftställarskap, i dess helhet betraktadt, försöka utröna, huru vida vi förkasta all sedlig tillräknelighet och ställa brottslingen eller den lastbare på samma plan med den dygdige, än att utur hvad som läses, icke uti men mellan raderna, deducera just hvad man der velat finna, för att kunna uppstämman sitt lilla rop om att S. är en gudsförnekare, en determinist och en materialist, och att S., för att sammanlikna ett litet med ett stort, »förleder ungdomen» och utsprider läror som äro förderliga för samhälle och sedlighet.

Vi erna icke underkasta oss katekesförhör, men om någon skulle finna sin glädje i den upptäckten att vi icke tro på viljans frihet, i den vidsträckta mening hvori ordet tages af den filosofiska eller teologiska dogmatismen, så unna vi honom rätt gerna denna lilla glädje. Vår vänliga filosofiska tillrättavisare förmodar det »för oss vara obekant, att det finnes andra lagar, nemligen frihetslagar, hvilka vi skilja så, att en *naturlag* alltid fullständigt och med nödvändighet binder sitt föremål, under det att en *frihetslag*, som endast hänför sig till ett personligt väsen, icke binder detta väsen med nödvändighet, utan öfverlemnar åt personen att låta sig af den samma bindas eller icke». Men huru uppkommer då *personen*, annat än genom en inskränkning, och är icke just detta inskränkande, som skiljer honom från andra personer, tillika en inskränkning i hans frihet? De begrepp som den gamle Paulus i detta afseende uttalat, om lagen som är i vår vilja och lagen som är i våra lemmar, är då långt mera öfverensstämmande med hvad vår tids forskning lär oss, än den konstruktion af viljans frihet som möjligen finnes i filosofiska kollegier. Då vi en gång kommit in på detta ämne, må vi

gera oförbehållsamt uttala våra åsikter, så vida de kunna hafva intresse för någon annan än oss sjelfva. Utgifvaren af denna tidskrift har i riksdagen framställt några åsikter derom, med anledning af ett framställt förslag om dödsstraffets afskaffande. Han yttrade då följande ord:

Frågan om det absolut rätta har på den sista tiden fått ett nytt uppslag, som svårigen torde kunna undgå att inverka på lagstiftningen, nemligen i det stora problemet om den menckliga viljans frihet, hvars lösning med allt starkare fordringar tränger sig på vår tids menniskor. Har icke menniskan full frihet att vilja det goda och icke vilja det onda, då kommer lagstiftaren i en mycket betänklig ställning. Hvar skall han då stanna med de bestraffningar genom hvilka han vill hämma det onda i verlden? Finnes icke denna frihet i så fullt mått som hittills blifvit förutsatt, så kommer han till ett tvifvel, om det ändå icke vore skäl att pruta något på straffen och sätta nåden ett litet steg framför rätten.

Frågan om den menckliga viljans frihet har under ett sekel icke blott varit under trägen behandling af tänkarne utan äfven blifvit upptagen från ett håll, der man minst väntat det, nemligen från naturvetenskapernas sida. Litteraturen från början af detta århundrande visar några besynnerliga bemödanden att på denna väg trefva sig fram till sanningen

Med ett helt annat allvar har på de allra sista åren den fysiologiska vetenskapen upptagit frågan om förhållandet mellan kropp och själ, och fakta hafva kommit i dagen, hvilka åtminstone väcka någon ovisshet om den allmakt hvarmed anden, efter den allmänna föreställningen, beherskar den jordiska materien. Samtidigt har en annan sida af naturvetenskapen sträfvat åt samma mål, nemligen den som aktgifver på de ständigt fortgående förändringarna i vilkoren för det animala lifvet. Nufrågas: skall icke en sådan, genom många generationer fortgående förädling af djur och växter också hafva någon tillämplighet på menniskan? Det vore i sanning sällsamt, om menniskan, den högsta länken i skapelsens kedja, skulle lemna i arf åt sin afkomma endast sitt timliga förvärf, sina anletsdrag och vissa yttre egenheter, men ingen ting af sina sedliga egenskaper, sin vilja och sina sträfvan. Och är det icke sannolikt, att hvarje generation åt sina efterträdare lemnar ett ökad arf af godt eller ondt, utöfver hvad den sjelf emottagit af sina föregångare? Om så är, då måste denna arfsynd, hvilken den bibliska berättelsen skildrar såsom en följd af den första menniskans olydnad mot skaparens befallning, visa sig såsom ett under många generationer fortsatt hopande af brottsliga instinkter, hvilka under gifna förhållanden kunna återhållas och synas slumra, för att under andra omständigheter å nyo framträda i hela sin förstörande vildhet.

Att sådana instinkter fortleva hos vissa familjer och hela folkslag, är en erfarenhet som knappast vidare låter sig förnekas. De kunna

öfverhoppa hela släktled, för att på nytt framträda när de äro minst väntade. Endast på detta sätt kan man förklara förekomsten af ohyggliga brott hos personer hvilka genom lefnadsställning och uppfostran kunna synas hafva bort vara värnade för alla sådana frestelser.

Kan viljan ärfvas, då blir det en strängare fordran än någonsin stäld på hvarje enskild, till att så uppfostra den att han må kunna lemna henne stärkt och renad i arf till sin afkomma; men detta är en angelägenhet som faller inom religionens och sedlighetens område, icke inom lagstiftningens. Hvad samhället har att göra är endast att tillse, huru vida icke i hvarje brott som begås finnes en massa af medbrotslingar, lefvande eller döda, allt ifrån den första stamfadren, ned igenom räckan af otaliga generationer, och om så är förhållandet, då får lagstiftningen icke längre stanna vid ett tuppffjät, utan låta nåden med ens taga ett jettesteg fram för rätten. Skulle de som skriva lagarne en gång blifva genomträngde af den vissheten, att den brottsliga viljan icke är så fullkomligt sitt eget verk som de hittills antagit, då kommer utan tvifvel statens samvete att finna luften qvaf; man börjar kanske då att betrakta brottslingen mindre såsom en själfmedveten och sjelfbestämmande våldförare af samhällets ordning än såsom en sjukling, en sömngångare, som med slutna ögon vandrar på takåsarne, och hvilken man hittills låtit våldsamt nedstörta, på det han icke må bringa takpannorna i olag. Då kanske man i stället blir mera betänkt på att bereda honom en fallskärm, och att sedan träffa stränga, men icke oförsonliga åtgärder, för att omöjliggöra den farliga vandringens uppreppande

Vi hafva ingen anledning att här förneka dessa åsikter eller att icke öppet bekänna dem, men vi fråga om deri ligger ett likaställande af godt och ondt och ett utplånande af den moraliska ansvarigheten? Om man åt en högre auktoritet lemnar domslutet öfver motiven till de menckliga handlingarna, så är det dermed icke gifvet att de skola vara strafflösa. Men straffet får en annan betydelse än den af en ekvivalens, det gamla judiska öga för öga och tand för tand. Det fins moderna rättslärare som bibehållit detta ohyggliga begrepp, t. ex. Hegel, för hvilken staten är väsentligen en rättsanstalt. Han säger att det icke blott är statens rättighet att straffa, utan att det är brottslingens rätt att emottaga straffet, ty eljest skulle jemvigten mellan godt och ondt vara störd, och den brottslige åtnjöte icke det som han hade rätt att fordra af staten. »Enligt Boström och hvarje annan, som något djupare tänkt sig in i ämnet», skriver vår anonyma beskyddare, »är statens egentliga ändamål ingen

ting mer och ingen ting mindre än att förverkliga rätten (både positivt och negativt), i hvilket vi hoppas att S. skall instämma. Eller skulle kanske staten hafva något annat ändamål? Frågan kan således reduceras till denna. Enligt S's sätt att se saken, är rätten ingen ting annat än medel. Hvertill? Naturligtvis, såsom hvarje medel, ett medel för ett annat än sig sjelf, och således för ett annat än rätten d. v. s. det orätta.» Vi behöfva icke för våra läsare relevera djupsinnigheten af denna herliga slutledning, lika djupsinnig och upplysande som den undervisning vi erhållit, att professor Boström med sitt uttryck om statens personlighet, icke »menat en rent sinlig organism», liksom om vi förestält oss att Boströms stat, nemligen efter den tid då han tienstgjorde som lärare hos de kungliga prinsarne, gick i lekamlig mening på fyra fötter, såsom en gris eller en oxe, sedan han förut fått lof att gå på två, alldeles såsom en tupp eller en menniska.

Förhöret torde denna gång hafva räckt länge nog. Vår välvillige examinerator framkastar till hälften det löftet att han en annan gång kanske kommer att fortsätta det, men det är icke alldeles gifvet att vi då äro hågade att inlåta oss i svaromål. Öfver hufvud taget kan man använda tiden bättre än att låta examinera sig. En stor samtida, den samma som inrymt nu i fråga varande granskning af vår verldsåsig, inkallade oss för någon tid sedan inför sitt tribunal, för att svara i målet om tidningarnas riksdagsredogörelser, med den stränga tillsägelsen att vi icke skulle våga försöka med »slingringar» och »sofismer». Vi funno icke för godt att inställa oss, och han tog sig deraf rättighet att förklara oss svarslöse samt dömde oss *in contumaciam* till ett straff, vi minnas ej rätt hvilket. Med någon längre politisk och publicistisk er-

farenhet skulle må hända detta blads tillfällige ledare hafva haft sig bekant, att man måste fråga med en viss höflighet för att kunna göra sig säker om ett svar, och att ett annat slags tilltal gerna lemnas utan afseende.

Ännu ett ord till slut om åsichter och verldsåskådning. Vi hylla fördragsamhetens grundsats, och vi önska att alla meningar, t. o. m. sådana som äro nya, må få framträda till granskning, utan att genast förkättras och med hän och skymf förvisas till kätteriernas område. Man skulle tro att vi här i landet, der det talats och ännu talas så mycket och så käckt om yttrandefrihet och all annan frihet, också skulle vara i besittning af denna herliga förmon för tanken och forskningen. Men detta är icke förhållandet. Ännu är den andliga luftkretsen full af fosforism, och fosforismens »verldsåskådning» var ingen ting mindre än fördragsam. Det gäller för den samma att allt som tänkes eller säges, utan att vara tänkt eller sagdt förut, är en *paradox*, allt hvad som går utom den nu i ett halft århundrade trampade och omtrampade vägen kätter. Om icke alla tecken svika, förestår i en nära framtid en brytning i tänkesätten, och den exakta vetenskapen har kanske ett ord att säga, som icke blir välkommet för hyperidealistiska öron. Den som verkligen tror på det godas och sannas makt i världen behöfver icke förfäras, äfven om detta ord skulle klinga något annorlunda än han väntat. Att småningom förbereda en sådan vändning i det allmänna tänkesättet, genom att visa hvilka nya idéer göra sig gällande, och försöka utforska i hvilken riktning tidens andliga strömsättning rör sig, synes oss vara en hvarken oberättigad eller förkastlig uppgift för dem som deltaga i den offentliga diskussionen.

Blick på pressen.

I *Aftonbladet* för i onsdags åtta dagar sedan förekomma följande betraktelser, hvilka *Nya Dagligt Allehanda* godkännande återgifvit:

Efter det nya riksdagsskickets införande hyste många den förhoppningen, att tryckningen af kamrarnes protokoll skulle verkställas

skyndsammare och ordentligare än förhållandet var under ständsriksdagarnes tid. Men denna förhoppning har helt och hållet blifvit gäckad. Påminnelser och klagomål öfver församlingen hafva ofta och i regeln under loppet af hvarje riksdag blifvit framställda, vanligen med den verkan att tryckningen under någon kort tid gått litet fortare, men derefter har söleriet snart ökats. Det är gifvet, att

intresset för kamrarnes tryckta protokoll måste upphöra från allmänhetens sida, då de icke förrän sent blifva tillgängliga, och förhållandet är äfven, att ganska få exemplar af de samma blifva försålda.

Fastän riksdagen afslutades den 26 i sistlidne månad, har tryckningen af protokollen med den långsamhet bedrifvits, att då detta skrives, äro Första kammarens ännu icke tillgängliga för längre tid än till och med den 23 april, ehuru icke fullständigt för den dagens förhandlingar. Andra kammarens protokoll äro tillgängliga till och med den 26 april, men upptaga ej hela den dagens förhandlingar.

Dertill kommer, att genom ett knappast ursäktligt slarf hafva sistnämnda kammarens förhandlingar från den 23 april till den 26 öfverhoppats, så att i 4:de bandet slutas förhandlingarna den 22 april å pag. 142, hvarefter å nästa sida (pag. 143) börjas med förhandlingarna den 26, hvilka fortgå till pag. 160. Men genom ett nytt slarf hafva förhandlingarna, som började den 23 april, i det tryckta protokollet blifvit försedda med pag. 143 till och med pag. 176, hvarigenom en dubbelpaginering uppkommit, hvilken måste medföra en stor oreda vid registrets anlitande.

Beträffande registret, så kan icke det upprättas förr, än protokollen blifvit fullständigt tryckta: ju längre med de samma dröjes, desto längre får man vänta på registret; men långt ifrån, att den eller de, som dermed haft befattning, ansträngt sig för att fullborda detta arbete — nödvändigt för hvar och en som vill anlita protokollen — plägar registret icke utkomma förr än närmare årets slut.

Vi känna icke, hvilken eller hvilka som hafva till åliggande att öfvervaka riksdagsprotokollens tryckning, men om i detta afseende några »vederbörande» finnas, så torde de anse sig förpligtade att fullgöra hvad dem åligger, och kommande riksdag torde inse nödvändigheten af att anförtro bestyret med protokollens skyndsamma och ordentliga tryckning åt en person, ty lemnas det åt några personer gemensamt, så inträffar att den ene litar på den andre, och samma oefterrättlighet, som hittills egt rum med en åtgärd, som icke tager någon eminent förmåga i anspråk, kommer att fortfara.

Saken är verkligen betänkelig, och nästa riksdag måste göra något, för att afhjelpa det onda. Ty ett *ondt* är det i själfva verket, och ingalunda ett litet, att riksdagens förhandlingar, genom den utomordentliga söaktighet hvarmed de utgifvas, förlorat till den grad intresse för allmänheten, att de, oaktadt det fabelaktigt billiga priset, som endast betäcker kostnaden för papperet, knappast i hela landet finna ett par hundra betalande afnämare. Så litet bry sig hufvudmännen om huru deras ombud uppfylla sina pligter. Det var meningen att protokollen skulle kunna ut-

komma första veckan då diskussionen egderum, hvilket redan är en öfverflödigt rundlig tid, men söaktigheten har varit i outhörligt tilltagande, så att under sista riksdagen voro protokollen i allmänhet en hel månad efter sin tid. Mycket kan hjälpas genom anställande af flere snabbskrifvare, men icke allt, så länge det gamla oskicket tillåtes fortfara att kamrarnes ledamöter taga hem till justering sina yttranden — och icke återlemna dem på flere veckor. Detta missbruk eger mer rum i Första kammaren än i den andra, och deri ligger denna gång felet, icke hos tryckeriafdelningen, som nu för försumliga talares skull får arbeta flere veckor utan aflöning. Att en i vissa afseenden förändrad plan för protokollens uppställning är önskvärd, förneka vi icke; men framför allt måste de utkomma ordentligt, ty eljest är den betydliga kostnaden för deras tryckning till större delen bortkastad.

Återkallandet af det under general Abe-lins kontrasignation utfärdade förbudet för arméens officerare att vid tjenstgöring vid och inför trupp bära utländska ordensdekorationer har väckt mycket missmod hos *Aftonbladet*, och vår samtida låter äfven oss få känna sitt ledsamma lynne, med det helt och hållet oriktiga föregifvandet att vi skulle göra oss till organ för missnöjena hos »en *clique* i Första kammaren». I detta speciella fall var det icke inom Första kammaren som missbelåtenheten med den i fråga varande ordren hade sitt stamhåll, ty högst få af dess ledamöter berördes deraf, utan inom hela svenska officerskåren, hvars medlemmar derigenom mer än en gång blefvo tvungna att begå en ohöflighet mot främmande monarker, derigenom att de beröfvades sin af Sveriges konung erhållna rätt till att bära dessa dekorationer. Orimligheten insågs genast, och dispenser meddelades. Om ordensväsendet i öfrigt bekymra vi oss icke det ringaste, men när ett uppenbart fel begås, gilla vi att det blifvit erkänt och afhjelpat.

Posttidningen har lemnat en fullständig redogörelse för det obehagliga lotskriget i Öresund, och vi dela dess förhoppning att oefterrättligheten genom de vidkommande regeringarnas förenade bemödanden snart måtte blifva afhjelpat. Det kan icke annat än förvåna oss, att den danska riksdagen trots sig kunna disponera öfver ett farvat-

ten, som enligt traktaten af den 14 mars 1857 måste anses såsom ett öppet haf, och att danska regeringen gifvit verkställighet åt dess minst sagdt tidsvidriga beslut, men

då det nu mera fins utsigt till dess återtagande, skola vi icke vidare sysselsätta oss med denna ledsamma internationella affär.

Strödda underrättelser.

Om hundens karakter. Härom skrives i den tyska tidskriften »Aus der Natur» följande:

En hund känner en tillfogad orättvisa lika så väl som vi menniskor, och det beror af djurets individuella karakter om det, utan att hämnas, låter reta sig, eller om det genom morrande, bitande o. s. v. gifver sina känslor fritt lopp. Hunden är i stånd att behålla det största mått af groll och hat inom sig men tillika är han af en högst svartsjuk natur, och hans lif blir fullständigt förbittradt för honom, om en rival i hans närvaro föredrages för honom. Vidare äro hundarne ytterst afundsjuka, hvarföre de äro i stånd att i andra hundars närvaro låta förleda sig att äta saker som de annars ej skulle röra, blott derföre att den andra icke måtte händelsevis taga de samma. Deras glupskhet går ofta långt och låter många af deras goda egenskaper träda i bakgrunden, men derföre lefva de äfven tillbakadraget nog i afseende på dryckesvaror. Man hade en gång försatt en hund i hög grad af druckenhet genom någon spirituös dryck; om man sedan någon gång höll ett käril med den förderliga drycken för hundens näsa, så började han morra och brumma, och han skulle i ingen händelse hafva låtit ett upprepadt ihällande af denna dryck behaga sig.

Hyndan har för sin afkomma en utomordentlig moderskärlek och hon är i stånd att pålägga sig de största umbäranden och att hungra, om hon blott icke behöfver lemna sina ungar. Ännu en god egenskap hos huden är hans tacksamhet mot dem som gjort dem godt; de mångfaldigaste berättelser deröfver äro utbredda öfverallt, och dagligen kan man iakttaga, huru en hund förmår att tjena sin herre som beskyddare i faror. Rädsla är i alla fall en egenskap som tillhör många hundarter, dock känner den större delen deraf den icke; till det förra slaget hör framför allt vindhunden, som i sjelfva verket

bland hundar förtjenar att kallas sinnebilden för fruktan. Att en viss personlig fåfänga är hundarne egen kan man lätt finna på hvarje hund som länge befunnit sig i smuts, ty det det lustigaste, lifligaste djur skall synas missmodigt i ett smutsigt tillstånd, krypa tillsammans i ett hörn och begagna första tillfälle att på något sätt rena sig. Alla hundar äro att tillskrifva de dåliga egenskaperna: egensinne, snålhet och girighet. En hunds koja, det täcke hvaraf han betjenar sig till läger, halsbandet betraktar egaren obetingadt som sin egendom och låter ett sådant föremål icke tagas i besittning af någon annan, så länge han förmår försvara sig deremot. Ofta nog bjudes det honom tillfälle dertill, ty äfven hundarne fela mot det nionde och tionde budet och sträfva antingen efter grannens koja eller ben och söka i synnerhet ofta bestjåla honom på det sistnämnda. Kan man hos hunden upptäcka och tadla många laster och fula egenskaper, så måste man likväl berömma en egenskap, som öfverträffar dessa djurs alla andra goda egenskaper, och detta är troheten. Denna sköna dygd visar oss intet enda af våra husdjur i lika hög grad, och derföre är ju också hunden det mest föredragna, det i alla samhällskretsar införda och deri gerna sedda fyrfotadjuret.

En egendomlig iakttagelse gjorde den som skrifer detta nyligen på en sin hund. Djuret utmärker sig genom ett lugnt beteende i rummet, och blott med svårighet låter det bringa sig ur sin egen hvila. Det är icke som andra hundar, hvilka vid minsta larm, som försiggår på gatan, springa upp för att tillfredsställa sin nyfikenhet och om möjligt få vara med. En dag springer djuret npp ur sin vrå och söker att göra sig fri väg till det öppet stående fönstret, vid hvilket tillfälle han kullkastar allehanda. Ett sådant beteende var naturligtvis påfallande, och jag begaf mig till fönstret der djuret redan fattat posto. På

gatan märkte jag en liten hund som skälde, och min tjöt, öfverhopade mig med smekningar och ville tydligen antyda mig att jag skulle släppa ut honom. Denna begäran uppfylde jag då också, och i ett nu var djuret ute hos det andra på gatan och glädjen syntes på ömse sidor vara stor. Samma skådespel anmärkte jag otaliga gånger; men blott då denna lilla hvita hund skälde, aldrig då någon annan, fordrade min hund att slippa ut ur rummet, och beviljades detta honom ej, så tjöt och beklagade sig djuret på det beklagligaste vis. Skulle man af det sagda icke kunna tro på en intimare bekantskap mellan våra hundar, och kunde efter sådana fakta ännu någon säga, att icke också djuren sins emellan förmå att förstå hvarandra i afseende på deras för dem egna språk?

Telegrafväsendets framsteg har på de sista sex åren varit ganska stort på alla delar af jorden. I Amerika sträcker sig den telegrafiska vägen i hvarje riktning från St Lawrenceviken till Mexikogolfen, från Atlantiska ända till Stilla hafvet. Tre telegrafledningar genomlöpa den Atlantiska Oceanen och förbinda Europa med Amerika, och en annan underhafstelegraf förenar golfströmmen med Antillerna. Mellan alla Europas och Amerikas delar består oafbrutet en liflig telegraflinje; liknande eger rum med Tripolis och Algier, med Kairo, med Persien, Syrien, Asiatiska Turkiet, Bombay, Calcutta och de andra viktiga distrikten i Indien, med Kina i Sibirien o. s. v. En längre direkt telegraflinje är nyligen öppnad mellan London och Indien med sidogrenar till Singapore, Hongkong, Java och Australien. Europa eger 450,000 geogr. mil telegrafråd och 13,000 stationer, Amerika 180,000 mil och 6,000 stationer, Indien 14,000 mil och 200 stationer samt Australien 10,000 mil med 270 stationer. Härtill komma 30,000 mil underhafsledning. Mer än 20,000 städer och mindre orter stå nu i direkt telegraflinje med hvarandra.

Det franska fisket hade år 1871 ett värde af 69,892,000 francs emot 59,897,290 francs år 1870. 1871 års fångst uppgick i kabiljo (Newfoundland och Island)

till 14,093,375 francs, sill 11,470,934 francs. Det franska sillfisket har under förra året betydligt tillväxt, emedan de franska fiskarne nu gå längre ut i Nordsjön. Makrill för 2,969,651 francs, sardiner 11,434,644 francs, anjovis 220,633 francs, andra fiskslag 22,196,312 francs, ostron 866,508 francs, strandskal (ett musselslägte) 710,796 francs, andra musslor 590,053 francs, krustaceer 1,577,271 francs o. s. v. År 1871 sysselsatte det franska fisket 110,480 fiskare med 17,587 båtar, deribland 12,264 på den stora fångsten vid Newfoundland och Island på 389 fartyg. Dessutom funno 39,361 qvinnor, barn och gubbar sysselsättning vid detta yrke.

Skydd mot rof. Kineserna använda ett märkvärdigt medel för att skydda sina dufvor mot roffoglar. De fästa nemligen en liten bambupipa på dufvans rygg och detta så att den vid uppflygandet frambringa en skrällande ton. Om nu, såsom vanligen är fallet, ett helt antal af sålunda med pipor försedda dufvor uppflyger, då är bullret mycket stort och håller roffoglarne på vördnadsfullt afstånd. Allt efter sin längd frambringa piporna olika toner och äro genom en fernissa skyddade mot väderlekens inverkan. Kineserna känna detta medel redan sedan flere år tillbaka och hafva derigenom fått behålla många af sina dufvor.

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på alla postanstalter i riket äfven som i bokhandeln, samt i Stockholm på tidningsutdelningsställena. Priset för helt år 10 rdr, för halft år 5 rdr 50 öre, och för fjerdedels år 3 rdr, *postbefordringsafgiften till landsorten inberäknad.*

Innehåll:

	Sid.
Den vlamiska folkrörelsen	401.
Några tankar om kritik	407.
Blick på pressen	413.
Strödda underrättelser:	
Om hundens karakter m. m.	415.